

”חלום של כל משפחה”: בחירה של קריירה רפואית בקרב המיעוט הערבי

בישראל

ההחלטה ללמוד רפואה נובעת ממגוון גורמים, פנימיים וחיצוניים. המחקר הנוכחי נשען על תיאוריית ההכונה העצמית (self-determination theory), שמבחינה בין מניעים פנימיים לחיצוניים ומנסה לזהות את המניעים שגרמו לרופאים הערבים בארץ לבחור בקריירה רפואית, כאשר ידוע כי השייכות למיעוט אתני משפיעה על כל מערך המניעים העומדים מאחורי בחירת המקצוע.

המחקרים שנערכו בעולם על מנת לבדוק את מניעיהם של סטודנטים לרפואה מצביעים על מגוון גורמים פנימיים, כמו סקרנות אינטלקטואלית, רצון להתמודד עם אתגר, רצון לעבוד עם אחרים ולסייע לזולת. לעתים, אחד המניעים הוא חוויות של מחלה או מוות בקרב המשפחה. בין הגורמים החיצוניים לבחירת מקצוע הרפואה אפשר להצביע על ההכנסה המצופה, ציפיות הורים ושאיפה לעצמאות מקצועית. מחקר שנערך בבריטניה הראה ארבעה מניעים עיקריים, הדוחפים צעירים לעסוק ברפואה: רצון לסייע לאחרים; רצון להכרה וכבוד; רצון להיות חיוני לאחרים; רצון לעסוק במדע. במרבית המחקרים, הרצון לסייע לאחרים הוא אחד המניעים המשמעותיים והשכיחים ביותר.

אמנם, המניעים הנ”ל לבחירה בקריירה רפואית הם אוניברסליים, אך ידוע, כי שייכות אתנית משפיעה על מערך הסיבות. כך, במחקר שנערך בארצות הברית בקרב סטודנטים לרפואה נמצא, כי התלמידים הלבנים מונעים יותר על ידי האתגר שמהווה המקצוע הרפואי, זאת לעומת התלמידים האפרו-אמריקנים, המונעים על ידי רצון לסייע לאחרים. כמו כן, הכנסה גבוהה בעתיד הייתה גורם משמעותי יותר עבור סטודנטים אפרו-אמריקנים מאשר עבור עמיתיהם הלבנים. לעומת זאת, בבריטניה, דווקא הסטודנטים הלבנים התאפיינו ברצון לסייע לאחרים, כאשר בני מיעוטים הדגישו את המניע של האתגר המדעי. במחקרים שנעשו עם סטודנטים לרפואה מקרב אינדיאנים אמריקנים נמצא, כי מניעיהם העיקריים היו חיצוניים, כמו השפעת חברים ומשפחה. מטבע הדברים, עבור התלמידים השייכים לקבוצות מיעוט השיקולים הכספיים הם בעלי משקל משמעותי ביותר. כמו כן, יש חשיבות מיוחדת למערך הקשרים החברתיים והערכים התרבותיים-מסורתיים, המעודדים הצלחה אקדמית. לעומת זאת, כאשר תרבות המיעוט אינה מעודדת את המאמץ להשתלב בחברת הרוב, הלחץ החברתי הופך להיות אחד המכשולים בדרך לקריירה רפואית. המחקרים הסטטיסטיים שנערכו בארץ מצביעים על תת-ייצוג של הערבים הישראלים בקרב המקצועות הרפואיים. כך, בשנת 2006, כמות הרופאים הערבים הייתה 9.6% מכלל הרופאים (זאת לעומת 20.2% של התושבים הערבים מכלל האוכלוסייה).

התקציר מבוסס על המאמר:

Popper-Giveon, A., & Keshet, Y. (2015). “It’s Every Family’s Dream”: Choice of a medical career among the Arab minority in Israel. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 1-11.

בשונה מהצעירים היהודים, מרבית הרופאים הערביים אינם לומדים בארץ (רק 23% מהם למדו בארץ). 50% מהרופאים הערבים הם רופאים קהילתיים (לעומת 38% של רופאים קהילתיים מתוך הרופאים היהודים). כמות הרופאים ממוצא ערבי בקרב המומחים מגיעה רק ל-5.4%. רופאים ערבים בודדים בלבד מגיעים לתפקידים בכירים. בהקשר זה, חשוב לציין גם את הפערים בין תפקוד מערכת הבריאות בקרב האוכלוסייה היהודית והאוכלוסייה הערבית ומצב הבריאות של שתי האוכלוסיות הללו.

המחקר הנוכחי הוא מחקר איכותני, שבחן את המניעים שגרמו לרופאים ערבים לבחור בקריירה רפואית. המחקר נערך בקרב רופאים ערבים, שעובדים בבתי חולים ישראליים בחיפה ובירושלים.

נמצאו מספר מניעים עיקריים, שהיו המשמעותיים ביותר בבחירת המקצוע:

א. תפיסה של קריירה רפואית כמסלול להצטיינות. נחקרים סיפרו, כי הרפואה נתפסה כדרך טבעית עבור תלמידי בית ספר מצטיינים, גם עבור כאלה שלא כל כך נמשכו למקצוע. כאשר האפשרויות להתקדמות היו מוגבלות וחלקן דרשו סיווג ביטחוני ולכן לא היו נגישות, שני מסלולי ההתקדמות העיקריים היו רפואה וחינוך, אך בעלי מקצועות בתחום החינוך נתפסו כניידים פחות ו"לכודים" בתוך מגזר המיעוט. כפי שצוין לעיל, גם הבחירה בלימודי רפואה במרבית המקרים ממומשת בחו"ל. ב. הרצון לתרום לצמצום הפער בין אוכלוסיית מיעוט לאוכלוסיית הרוב. הרופאים שרואיינו במהלך המחקר רצו לשפר את השירות הרפואי הניתן בקהילות ערביות. רבים מהם נזכרו בדוגמאות שליליות של רופאים, שבהם נתקלו בילדות. רופאים ציינו גם את החשיבות של הגברת המודעות לתחום הבריאות בקרב האוכלוסייה הערבית.

ג. קריירה רפואית כדרך להשגת ניידות סוציו-כלכלית. הנחקרים ראו בקריירה הרפואית, בראש ובראשונה, מסלול של התקדמות חברתית והשגת ניידות. נושא ההכנסה היה חשוב פחות. כמו כן, המצב של דרישה מתמדת לרופאים הופך את התחום הזה לאטרקטיבי במיוחד עבור קבוצה פגיעה יותר מקשיים כלכליים. רפואה מעניקה מעמד ויוקרה, שבחלקם נובעים ממסלול הלימודים המתגבר. חשוב במיוחד, כי המעמד שהיא מעניקה תקף לא רק בתוך החברה הערבית, אלא גם בחברה היהודית.

ד. הכללה לתוך החברה הישראלית. הראיונות מראים, כי בחירה בקריירה הרפואית משקפת את השאיפה לאינטגרציה בתוך חברת הרוב. נחקרים ציינו, כי בתי חולים מהווים זירת עבודה, שבמסגרתה לא מורגשת הפליה, שמאפשרת מפגש בין יהודים לערבים ומצמצמת את הפערים.

ה. השפעת המשפחה. כאמור, בחירה בקריירה הרפואית אינה מתוארת על ידי מרבית הנחקרים כהגשמת החלום האישי שלהם. נחקרים רבים סיפרו על מעורבות אינטנסיבית של המשפחה הגרעינית בקבלת החלטה ללמוד רפואה, כך שניתן לומר שזאת הייתה החלטה משפחתית. יש לציין, כי במשפחות הללו לא היו רופאים אחרים ולכן הן לא היו מודעות לקשיים הרבים הכרוכים בעבודת רופא מתחיל. ייתכן שהרופאים הנחקרים פחות יעודדו את ילדיהם לבחור בקריירה הזאת.

ממצאי המחקר חושפים את מגוון הגורמים הפנימיים והחיצוניים שעמדו מאחורי בחירת הקריירה על ידי הרופאים הערבים העובדים בבתי חולים בארץ. המניעים הפנימיים היו בולטים פחות, לעומת זאת, המניעים החיצוניים מילאו תפקיד דומיננטי, כאשר ההקשר החברתי והרקע התרבותי היו בעלי השפעה משמעותית ביותר על הבחירה. בין המניעים החשובים ביותר היו הרצון להגיע לניידות חברתית-כלכלית ולזכות במעמד חברתי. בדומה לבני מיעוטים אחרים, השייכים לתרבויות

קולקטיביסטיות, הרופאים שנטלו חלק במחקר נטו להדגיש לא את רצונותיהם האישיים, אלא את הגורמים המשפחתיים והקהילתיים. גם העובדה, כי הנחקרים לא יכלו להיזכר באירוע המכונן שגרם להם לפנות לרפואה או להצביע על דמות החיקוי שהשפיעה עליהם, מראה כי ההחלטה ללמוד רפואה לא נבעה ממניעים פנימיים אישיים, אלא מאוריינטציה לסביבה.